

СТАНОВИЩЕ

От Доц. дн Петя Стоянова Пачкова
Професионално направление: 3.3. Политически науки

Относно: дисертационен труд за присъждане на научната степен “Доктор” в
Професионално направление 3.3. Политически науки, Научна специалност
“Политология”

Автор на дисертационния труд: Александра Атанасова, редовна докторантка в
Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград, Философски факултет,
Катедра „Философски и политически науки“

Тема на дисертационния труд:
Политики за изграждане и процеси на деструкция на държавността в Босна и
Херцеговина след Дейтънското споразумение от 1995 година

Основание за представяне на становището – участие в състава на научно жури,
определено със заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ № 2800 от
21.12.2022.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Съдбата на различните нации от бившия „социалистически“ лагер е достойна за всеобхватен анализ. От една страна, заради важността на интерпретацията на плюсовете и минусите от така наречения „преход“ за самите нации. От друга страна, поради важността на това да се разберат отговорностите на различните фактори, които предопределят развитието на тези нации – на вътрешните и външните. И тази разработка е един сериозен опит в това отношение.

2. Оценка на научните резултати

Дисертационният труд има характер на пълноценно и самостоятелно научно изследване. Работата е с обем от 305 страници.

Източниците на информация са достатъчни като количество и като разнообразие - комплекс от 101 заглавия на латиница (на английски, сръбски, хърватски и бошняшки език), 47 заглавия на кирилица (на български език), книжни и електронни по своята форма.

Методите на изследване са правилно подбрани и разнообразни, в това число проведени интервюта с компетентни по темата личности.

Изложението е структурирано в четири глави, които са тематично, логически свързани.

Фактор за успешното написване на дисертацията е професионалният опит и ориентация на докторантката, които ѝ дават допълнителни източници за информация и ориентация в проблематиката.

Високо оценявам познанията на докторантката върху историята на изследвания обект, пълна с обрати и сложни етнически, религиозни и т.н. конфигурации и взаимоотношения – особено в първата глава на дисертацията.

Във втора и трета глава сериозен принос на дисертацията е критичната оценка на Дейтънското споразумение, разкриването на негови слаби страни, станали основа за редица опасни явления. В тази връзка е доказана тезата, че коригирането на това споразумение е условие за прогрес в обществените отношения в Босна и Херцеговина. Анализът, формулираните изводи, тяхното аргументиране потвърждават представената в началото на дисертацията изследователска хипотеза.

Доста спорно е твърдението, че защитата на правата на човека е основен фокус на Дейтънското споразумение, защото „терминът „права на човека“ е споменат из страниците му над седемдесет пъти”. Терминологията далеч не винаги е доказателство за реална грижа за правата на човека. Това, което авторката твърди за сложните, дублиращи се управленски принципи и структури според Дейтънското споразумение, говори за това, че тази усложнена и тромава структура едва ли е най-добрата основа за закрила на правата на човека. Независимо, че тези права са разписани в нормативната уредба. Авторката също така правилно посочва, че е достойно за учудване изброяването на едни права, а на други – не. Аз бих конкретизирала, че е много учудващо непосочването на правото на труд, като най-важно човешко право, от чиято защита зависи консумирането на всички останали права. Характерно за ситуацията в бившите „социалистически” страни е системното нарушаване на това право за сметка на по-голяма степен на консумиране на политически права. Дейтънското споразумение отново доказва тази особеност на ситуацията. В конкретния случай тя личи и в това международно споразумение, не само в реалната политическа практика.

Уместен е акцентът върху това, че частта от споразумението, касаеща правата на човека, показва, че тя описва основно правата на бошняци, хървати и сърби. “Както стана ясно и по-горе, резултатът от това е, че всеки, който не се идентифицира с тези групи, е силно ограничен в упражняването на правата си, което закономерно води до маргинализация на определени категории от населението”.

Като че ли докторантката застава зад правилната теза, че „Дейтън е неравноправно споразумение спрямо враждуващите етнически групи. Босненските сърби, обвинени и в последствие осъдени за извършени етнически прочиствания и геноцид, са „възнаградени“ с етнически чиста и политически почти независима собствена „република“, докато на бошняците и хърватите е отредено да споделят обща „федерация”.

Приемливи са аргументите на докторантката, че Америка има доста противоречиво поведение спрямо регулирането на въоръженията в страната. Наред с уж поставената цел за тяхното намаляване, тя налага друга програма, чрез която всъщност увеличава въоръженията и то по начин, който привилегирова една част от населението, т.е. залагат се конфликти.

В четвърта глава са подложени на по-конкретен анализ деструктивните резултати на Дейтънското споразумение.

Няма отговор на въпроса дали не е основна причина за тези резултати акцентът върху политическата система и липсата на загриженост за икономическия просперитет на държавата и икономическите права на гражданите. Акцентът е поставен върху всички други политики, но не и на икономическата. А тя е в основата и от защитата на икономическите права на гражданите зависи накъде ще се развиват техните политически отношения. От това зависи дали държавните институции ще

водят към просперитет или не. Няма отделна част от дисертацията за това, а тя е наложителна. Има само отделни изречения за вредата от децентрализацията за икономическото развитие например. А всъщност това е закономерен резултат от промените във всички бивши „социалистически“ страни, реализиран със съществената помощ на западноевропейските страни и САЩ. Отговорностите се търсят само в политическия елит. Забравя се, че той се състои до огромна степен от представители на икономическия елит на страната и че изразява икономическите интереси на определени прослойки на нацията.

Цитати като следващия показват, че не се търсят икономическите интереси на управляващата класа като основополагащи, а се възлагат прекалено големи надежди на гражданите. А партиите се считат за нещо независимо! от елитните прослойки и от самите граждани. А е азбучна истина, че партиите защитават определени интереси на определени прослойки от хора. „Системата за функциониране на държавата, разписана от Дейтън, би могла да функционира достатъчно добре, ако има политическа воля и желание сред гражданското общество и населението да я приведе в изпълнение и да я накара да работи“. Въпросът е защо няма такава воля! Сякаш става въпрос за неспособност да се разберат нещата, или за злонамереност, или за нещо подобно.

За дисертацията е характерно типичното за времето на прехода нежелание да се търсят причините за основни явления и тенденции в поведението на управляващите класи. Оттам се оказва, че едно е парадокс, че друго е парадокс, а всъщност не става дума за парадокси, а за много логични и закономерни явления и процеси.

Идеологизиран изглежда акцентът върху влиянието на проруските медии. Според анализа става дума само за дезинформация и манипулация от тяхна страна. По този начин се цели да се направи алузията, че прозападните медии нямат нищо общо с манипулациите и дезинформациите, което разбира се няма нищо общо с истината. Освен това призивът на авторката за демокрация в медиите би трябвало да е съпроводен от радост, че в публичното пространство има място и за проруски настроени мнения. След като те съществуват сред населението, защо да нямат изразители в медиите... А се оказва, че е налице недоволство. Излиза, че демокрацията е демокрация само когато се изразяват удобни прозападни настроения.

Изобщо Дейтънското споразумение, както много други подобни, е пореден опит за решаване на даден проблем и залагане на много други. Както правилно твърди авторката: „Дейтънското споразумение, установило мира през 1995 г., успява да спре войната, но не прекратява междуетническото разделение. Може да се твърди, че дори подпомага този процес – квотният принцип на достъп до изпълнителната, законодателната и съдебната власти равнопоставя трите етноса (но не и останалите, населяващи БиХ) в представителството им, но не допринася за заличаването на различията в търсене и постигане на общ път към изграждане на общи политики, които да доведат и установят усещане за общност и за „общото“ като цяло – било то държава или бъдеще“. Особено ми харесва следната формулировка: „Замръзнал, замрял, заседнал или просто объркващ конфликт - това представлява към момента пост-дейтънска Босна и Херцеговина“.

Постижение на докторантката е опитът да се представят алтернативни варианти за развитие, а не задоволяване само с критика. Макар че повечето са в

рамките на утопичното.

Постижение е и направеното емпирично изследване /интервюта/, чрез което се докосваме до мисленето на изследваните субекти.

Дисертацията се характеризира с висока култура на изложението.

3. Оценка на приносите в дисертационния труд

Авторефератът представя резултатите от дисертационното изследване по коректен и приемлив начин.

По изследваната тема докторантката има 6 научни публикации в различни научни издания. Те са доказателство за нейните научни способности и съдействат за по-голяма публичност на изводите от изследването.

Съгласна съм с формулировката на основните приноси от изследването.

4. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

Доколкото ми е известно в хода на процедурата не са получавани неанонимни и мотивирани сигнали за плагиатство. От гледна точка на моите компетенции не мога да твърдя, че е налице плагиатство в представените текстове.

5. Критични бележки и препоръки

Както всеки научен труд, така и този, съдържа твърдения, които могат да бъдат подложени на критичен анализ. Основните ми критични бележки и препоръки могат да се концентрират около методологическите основи на изследването.

Основен недостатък на дисертацията е липсата на анализ на влиянието на споразумението върху икономическите процеси, а не само на политическите. Доколко и как това споразумение се опитва да ги регулира, доколко влияе или не влияе върху тях.

Като цяло докторантката е направила опит анализът ѝ да е обективен. Но, както можеше и да се очаква, има известно влияние на доминиращите идеологически системи по време на прехода. Докторантката се е изкушила на моменти да е прекалено критична към някои факти и особености от „социалистическото“ минало и недостатъчно критична към някои факти, интерпретации и т.н. от настоящето. Например „социалистическата“ трактовка на богомилството като специфично българско явление смело е обявена за „догма“ /вероятно като известна застраховка срещу идеологизирани нападки/, а след това самата авторка казва, че е много трудно да се докаже категорично коя от двете интерпретации е по-вярна – тази, която доминира при „социализма“ или другата.

Когато се говори за отношенията между етносите и религиите по времето на така наречения „социализъм“ намаляването на напреженията и увеличаването на единството на населението се обяснява с личността на Тито, с насилието за потискане на тези напрежения. Авторката нарича това консервиране, но не и преодоляване. Всъщност става дума не за „консервиране“, а за минимизиране на противоречията, т.е. за не малка степен на „преодоляване“. И това не е толкова поради личните качества на Тито, а поради интереса на управляващата номенклатура от обединено население, ентузиазизирано да строи обявеното за ново и по-прогресивно общество.

Неудобната истина за доминиращите прослойки у нас и гравитиращите около

тях учени е, че по времето на Тито югославската номенклатура е осигурила условия за издигане на благосъстоянието на народите в Югославия. А това е най-важното условие за намаляване на напреженията между тях и увеличаване на единството им. Когато хората са по-спокойни за насъщния, когато имат работа, образование и т.н., те не наблягат на религиозните и етническите си разлики. Те не са им необходими като толкова важно средство за идентификация. Сами са готови да се сближават с другия, с различния.

Не е нужно да се набляга само на насилието, на което обикновено се набляга с цел заклеяване на онзи период и управление. Сякаш всичко е правено само с насилие. А не се смята за насилие това, че им намират работа, издигат им дори и насилствено образованието и т.н. Във всички общества много положителни за личността и обществото резултати се постигат с насилие, но се оказват в дългосрочен интерес на „насилените”. Например „насилването” на ромите, пък и на българските деца да учат, дори когато им е неприятно, е в техен дългосрочен интерес.

Тито не би могъл да бъде уважаван, ако с помощта на управляващата номенклатура не е издигал благосъстоянието на всички етноси в Югославия. А сега в дисертацията изглежда, че само той е заслужил, защото е имал някакви специални лични качества. Един политолог не може да обяснява такива важни явления и процеси с личността на лидера. Ако го нямаше Тито номенклатурата щеше да си намери друг подходящ лидер. Минимизирането на етническите напрежения се обяснява само с неговата личност по обичайния за прехода начин. Сякаш тази личност случайно се е появила на политическия небосклон, сякаш той не е изразител и защитник на интересите на номенклатурата.

Основната причина за нарасналите етнически и религиозни напрежения след 1989 г. е икономическата криза в бивша Югославия, рязкото снижаване на благосъстоянието на хората, тяхното озверяване. Тогава етническата и религиозната характеристика става по-важно средство за търсене на идентификация и привилегии, които не се намират в икономическия, професионалния, социалния живот. И сега отново, както и по времето на Тито, с насилие се регулират етническите взаимоотношения. И то с по-голямо! насилие, въпреки формално демократичния режим – с войни, със споразумения като Дейтънското и др. под.

И най-важна основа за незатихващия конфликт, за недоверието между етносите и във етносите, е недоволството от равнището на благосъстояние на гражданите, което остава много високо.

Друга методологична, теоретична бележка е спрямо идеализацията на Европейския съюз. Като че ли влизането им в него ще бъде гаранция за икономически и социален просперитет на страната и нейните граждани. Няма такава еднозначна връзка между членството в ЕС и благоденствието. Пример са много бивши „социалистически” страни – членки на ЕС, в това число България. Доказателство за това е излизането на членки на ЕС от него, както и желанието на различни региони в страни-членки да напуснат съответните страни. И става дума за по-богати страни или региони, които не искат да делят богатството си с по-бедни страни и региони. Това е закономерен резултат когато социалното неравенство нараства – между страните, между регионите в тях, между различните прослойки от хора. Същото се случва в бивша Югославия. По-богатите бивши републики не искат

единство, в Босна и Херцеговина по тази линия нараства напрежението, като се търсят етнически, религиозни, исторически и т.н. формулировки, обосновки за разделението и напрежението.

Не става ясно кои са вътрешните и външните икономически интереси, които поддържат нежеланието за по-голяма степен на политическо и социално обединяване на различните етноси. Не става ясно защо няма достатъчно желание за промяна на нормативната уредба, на Дейтънското споразумение. Всичко се обяснява с недостатъчната мъдрост на политическите елити.

Твърде спорна е и аналогията, която се прави със ситуацията в Украйна. Причините за войната с Русия са такива, че едва ли би се повторила такава ситуация в БиХ. И може би трябва по-открито да се каже, че помощта от страна на НАТО и ЕС за развитието в страната е такава, че за толкова много години не е довела до търсеното единство и прогрес на страната. В такъв смисъл може би трябва по-критично да се разглежда тяхното влияние. И аз бих си задала въпроса дали съвсем съзнателно не е наложена такава сложна политическа система, която да насърчава, а не да минимизира етническите противоречия. Спорно е твърдението, че „международната намеса значително подобрява управлението и отслабва дискриминационните политики в двата субекта, особено в РС спрямо други нации”. Самата докторантка доказва, че дискриминационните практики са заложили в Дейтънското споразумение. Правилен е изводът, че трябва да се промени, но не се дава задоволителен отговор на въпроса защо не се променя.

Смятам, че е естествено да има по-авторитарно управление там, където има сериозни етнически конфликти и недоволство от икономическото и социално благосъстояние на гражданите. В подобни случаи демокрацията е неефективна и дори опасна. В такава обществена ситуация са естествени и националистическите партии и влияния и нищо не може да се направи само с призови.

Доста утопично ми се вижда предложението да се сменят политическите лица като основно средство за сериозни промени в развитието на страната. Повик гражданите да изберат нови лица. Но не гражданите ги издигат, а управляващата класа. Гражданите имат малкото право само да изберат от предложените. Така че управляващият елит /икономически, политически и т.н./ на страната трябва да узрее да ги смени. 32 години в България се повтаря същия зов – да се сложат нови лица. И по време на прехода се изредиха много нови лица, които с нищо особено не променят основните посоки на развитие. Защото не това е разковничето.

За съжаление разработката е в обичайните за периода на прехода рамки на ненаучната, но доминираща след 1989 г. теза за това, че до 1989 г. имаме „социализъм“, а след това започва развитието на капитализъм.

6. Заключение

Въпреки изказаните критични съображения искам да потвърдя, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане.

Оценявайки достойнствата на дисертационния труд на тема “Политики за изграждане и процеси на деструкция на държавността в Босна и Херцеговина след Дейтънското споразумение от 1995 година” призовавам научното жури да се обедини около мнението, че на Александра Атанасова трябва да бъде присъдена

образователната и научна степен “Доктор” в Професионално направление 3.3.
Политически науки, Научна специалност „Политология”.

9 януари 2023
София

Подпис:
/Доц. дн Петя Стоянова Пачкова/

OPINION

By Assoc. Prof. Petya Stoyanova Pachkova DSc
Professional field: 3.3. Political Sciences

Regarding: dissertation work for awarding the scientific degree "PhD" in Professional field 3.3. Political Sciences, Scientific specialty "Political Science"

Author of the dissertation: Alexandra Atanasova, full-time doctoral student at Southwestern University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Faculty of Philosophy, Department of Philosophical and Political Sciences

Dissertation topic:

Policies for construction and processes on destruction on statehood in Bosnia and Herzegovina after Dayton's agreement since 1995

Grounds for presenting the opinion - participation in scientific jury, determined by order of the Rector of the Southwest University "Neofit Rilski" № 2800/21.12.2022

1 . Relevance and significance of the developed scientific problem

The fate of the various nations of the former "socialist" camp is worthy of comprehensive analysis. On the one hand, because of the importance of interpreting the pros and cons of the so-called "transition" for the nations themselves. On the other hand, because of the importance of understanding the responsibilities of the various factors that predetermine the development of these nations - internal and external. And this dissertation is a serious attempt in this regard.

2. Evaluation of scientific results

The dissertation has the character of a full-fledged and independent scientific study. The work has a volume of 305 pages.

The sources of information are sufficient in terms of quantity and variety - a complex of 101 titles in Latin (in English, Serbian, Croatian and Bosnian languages) , 47 titles in Cyrillic (in Bulgarian), both paper and electronic in their form.

The research methods are properly selected and varied, including interviews with competent persons on the subject.

The exposition is structured in four chapters, which are thematically, logically connected.

A factor for the successful writing of the dissertation is the professional experience and orientation of the doctoral student, which give her additional sources of information and orientation in the issue.

I highly appreciate the PhD student's knowledge of the history of the research site, full of twists and turns and complex ethnic, religious, etc. configurations and relationships – especially in the first chapter of the dissertation.

In the second and third chapters, a critical contribution of the dissertation is the serious assessment of the Dayton Agreement, the disclosure of its weaknesses, which became the basis for a number of dangerous phenomena. In this regard, the thesis that the

correction of this agreement is a condition for progress in public relations in Bosnia and Herzegovina has been proven. The analysis, formulated conclusions, their arguments confirm the research hypothesis presented at the beginning of the dissertation.

It is quite controversial to claim that the protection of human rights is the main focus of the Dayton Agreement because "the term 'human rights' is mentioned in its pages more than seventy times". Terminology is far from always evidence of real concern for human rights. What the author argues about the complex, duplicative governing principles and structures under the Dayton Agreement suggests that this complicated and unwieldy structure is hardly the best basis for human rights protection. Regardless of the fact that these rights are enshrined in the legislation. The author also correctly points out that it is surprising to list some rights and not others. I would specify that it is very surprising that the right to work is not indicated as the most important human right, the protection of which is a main factor to the fulfillment of all other rights. Characteristic of the situation in the former "socialist" countries is the systematic violation of this right at the expense of a greater degree of consummation of political rights. The Dayton Agreement once again proves this particularity of the situation. In the specific case, it is also evident in this international agreement, not only in real political practice.

It is appropriate to emphasize that the part of the agreement concerning human rights shows that it mainly describes the rights of Bosniaks, Croats and Serbs. "As it became clear above, the result of this is that anyone who does not identify with these groups is severely limited in the exercise of their rights, which naturally leads to the marginalization of certain categories of the population".

It's as if the PhD student stands behind the correct thesis that "Dayton is an unequal arrangement vis-à-vis the warring ethnic groups. Bosnian Serbs, accused and subsequently convicted of ethnic cleansing and genocide, were "rewarded" with an ethnically pure and politically almost independent "republic" of their own, while Bosniaks and Croats were assigned to share a common "federation".

The arguments of the doctoral student that America has a rather contradictory behavior towards the regulation of armaments in the country are acceptable. Along with the purported goal of reducing them, it imposes another program through which it actually increases armaments and in a way that privileges a part of the population, i.e. future conflicts are at stake.

In the fourth chapter, the destructive results of the Dayton Agreement are subjected to a more specific analysis.

There is no answer to the question whether the main reason for these results is the emphasis on the political system and the lack of concern for the economic prosperity of the state and the economic rights of the citizens. Emphasis is placed on all other policies, but not on the economic one. And it is the basis and from the protection of the economic rights of the citizens depends on where their political relations will develop. It depends on whether the state institutions will lead to prosperity or not. There is no separate part of the dissertation for this, and it is imperative. There are only separate sentences about the harm of decentralization to economic development, for example. And in fact, this is a natural result of the changes in all former "socialist" countries, realized with the substantial help of Western European countries and the USA. Responsibilities are sought only in the political elite. It is forgotten that it consists to a large extent of representatives of the country's economic elite and that it expresses the economic interests of certain strata of the nation.

Quotations like the following show that the economic interests of the ruling class are not sought as fundamental, but too high hopes are placed on the citizens. And the parties are considered something independent! from the elite strata and from the citizens themselves. It is an alphabetic truth that parties protect certain interests of certain layers of people. "The system of functioning of the state laid out by Dayton could function well enough if there is political will and desire among civil society and the population to implement it and make it work." The question is why there is no such will! It's like a failure to understand things, or maliciousness, or something like this.

The thesis is characterized by the reluctance typical of the time of transition to look for the causes of basic phenomena and trends in the behavior of the ruling classes. From there it turns out that one is a paradox, that another is a paradox, and in fact it is not about paradoxes, but about very logical and regular phenomena and processes.

The emphasis on the influence of the pro-Russian media seems to be ideological. According to the analysis, it is only about disinformation and manipulation on their part. In this way, it is intended to make the allusion that the pro-Western media has nothing to do with manipulations and disinformation, which of course has nothing to do with the truth. In addition, the author's call for democracy in the media should be accompanied by joy that there is a place for pro-Russian opinions in the public space. Since they exist among the population, why should they not have representatives in the media... And it turns out that there is dissatisfaction. It turns out that democracy is democracy only when comfortable pro-Western sentiments are expressed.

In general, the Dayton Agreement, like many others like it, is another attempt to solve one problem and bet on many others. As the author correctly states: "The Dayton Agreement, which established peace in 1995, managed to stop the war, but it did not end the inter-ethnic division. It can be argued that it even supports this process - the quota principle of access to the executive, legislative and judicial authorities equates the three ethnic groups (but not the others inhabiting BiH) in their representation, but does not contribute to erasing the differences in seeking and achieving a common path to building common policies to bring about and establish a sense of community and of the 'common' as a whole - be it a country or a future". I particularly like the following wording: "Frozen, languid, stuck or just confusing conflict - this is what post-Dayton Bosnia and Herzegovina currently represents".

The achievement of the doctoral student is the attempt to present alternative options for development, and not contentment with criticism alone. Although most are within the realm of the utopian.

An achievement is also the conducted empirical research /interviews/, through which she touches herself the thinking of the researched subjects.

The dissertation is characterized by a high culture of the exhibition.

3. Evaluation of the contributions in the dissertation work

The abstract presents the results of the dissertation research in a correct and acceptable manner.

On the researched topic, the doctoral student has 6 scientific publications in various scientific editions. They are proof of her scientific abilities and contribute to greater publicity of the research findings.

I agree with the formulation of the main contributions of the study.

4 . Opinion on the presence or absence of plagiarism

As far as I know, no non-anonymous and motivated plagiarism reports were received during the procedure. From the point of view of my competences, I cannot claim that there is plagiarism in the presented text.

5. Critical notes and recommendations

Like any scientific work, this one contains claims that can be subjected to critical analysis. My main criticisms and recommendations can be centered around the methodological foundations of the study.

A major shortcoming of the dissertation is the lack of analysis of the agreement's impact on economic processes, not just political ones. To what extent and how this agreement attempts to regulate them, how far it affects or does not affect them.

In general, the doctoral student has tried to be objective in her analysis. But, as might be expected, there is some influence of the dominant ideological systems during the transition. The doctoral student has at times been tempted to be overly critical of some facts and features of the "socialist" past and insufficiently critical of some facts, interpretations, etc. from the present. For example, the "socialist" interpretation of Bogomilism as a specific Bulgarian phenomenon is boldly declared a "dogma" /probably as a certain insurance against ideological attacks/, and after the author herself says that it is very difficult to definitively prove which of the two interpretations is more true - the one that dominates under "socialism" or the other.

When talking about the relations between ethnic groups and religions during the time of so-called "socialism", the reduction of tensions and the increase of the unity of the population is explained by the personality of Tito, with the violence to suppress these tensions. The author calls this conservation, but not overcoming. In fact, it is not about "conservation", but about minimizing contradictions, i.e. for no small degree of "overcoming". And this is not so much because of Tito's personal qualities, but because of the ruling nomenclature's interest in a more united population, enthusiastic about building the declared new and more progressive society.

The inconvenient truth for the dominant strata in our country and the scientists gravitating around them is that during Tito 's time, the Yugoslav nomenclature provided conditions for raising the well-being of the peoples of Yugoslavia. And this is the most important condition for reducing tensions between them and increasing their unity. When people are more relaxed about everyday life, when they have jobs, education, etc., they do not emphasize their religious and ethnic differences. They don't need them as such an important means of identification. They themselves are ready to get closer to the other, to the different.

It is not necessary to emphasize only the violence, which is usually emphasized in order to stigmatize that period and rule. It's as if everything was done only with violence. And it is not considered violence that they find them a job, even forcefully raise their education, etc. In all societies, very positive results for the individual and society are achieved through violence, but they turn out to be in the long-term interest of the "violent". For example, "forcing" the Roma, and the Bulgarian children to study, even when it is unpleasant for them, is in their long-term interest.

Tito could not be respected if, with the help of the ruling nomenclature, he did not

promote the well-being of all ethnic groups in Yugoslavia. And now in the dissertation it seems that only he deserved it because he had some special personal qualities. A political scientist cannot explain such important phenomena and processes with the personality of the leader. If Tito was not there, the nomenclature would have found another suitable leader. The minimization of ethnic tensions is explained only by his personality in the usual way for the transition. It is as if this person has accidentally appeared on the political horizon, as if he is not an exponent and defender of the interests of the nomenclature.

The main reason for the increased ethnic and religious tensions after 1989 is the economic crisis in the former Yugoslavia, the sharp decline in people's well-being, their animalization. Ethnic and religious characteristics then become a more important means of seeking identification and privileges that are not found in economic, professional, social life. And now again, as in Tito's time, ethnic relations are regulated with violence. And with a bigger one! violence, despite the formally democratic regime - with wars, with agreements such as Dayton and similar.

And the most important basis for the unquenchable conflict, for mistrust between ethnic groups and within ethnic groups, is dissatisfaction with the level of well-being of citizens, which remains very high.

Another methodological, theoretical note is regarding the idealization of the European Union. As if their entry into it will be a guarantee for the economic and social prosperity of the country and its citizens. There is no such clear-cut relationship between EU membership and prosperity. An example is many former "socialist" EU member countries, including Bulgaria. Proof of this is the exit of EU members from it, as well as the desire of various regions in member countries to leave the respective countries. And it is about richer countries or regions that do not want to share their wealth with poorer countries and regions. This is a natural result when social inequality grows - between countries, between regions within them, between different strata of people. The same is happening in the former Yugoslavia. The richer former republics do not want unity, in Bosnia and Herzegovina along these lines tensions are growing, seeking ethnic, religious, historical, etc. formulations, justifications for division and tension.

It is not clear what are the internal and external economic interests that support the reluctance for a greater degree of political and social unification of the various ethnicities. It is not clear why there is not enough desire to change the regulatory framework, the Dayton Agreement. Everything is explained by the insufficient wisdom of the political elites.

The analogy made with the situation in Ukraine is also too controversial. The reasons for the war with Russia are such that such a situation would hardly be repeated in BiH. And perhaps it should be said more openly that the assistance from NATO and the EU for development in the country is such that for so many years it has not led to the desired unity and progress of the country. In this sense, perhaps their influence should be viewed more critically. I would also ask myself whether such a complex political system has been deliberately imposed to promote rather than minimize ethnic contradictions. The claim that "international intervention significantly improves governance and weakens discriminatory policies in both entities, especially in the RS vis-à-vis other nations" is disputed. The doctoral student herself proves that discriminatory practices are embedded in the Dayton Agreement. The conclusion that it must change is correct, but the question why it is not is not satisfactorily answered.

I think it is natural to have more authoritarian rule where there are serious ethnic conflicts and dissatisfaction with the economic and social well-being of the citizens. In such cases, democracy is ineffective and even dangerous. In such a social situation, nationalist parties and influences are also natural, and nothing can be done by appeals alone.

The proposal to change political persons as the main means of serious changes in the development of the country seems quite utopian to me. There is a call for citizens to elect new faces. But it is not the citizens who elevate them, but the ruling class. Citizens only have the small right to choose from those offered. So the ruling elite /economic, political, etc./ of the country must mature to replace them. For 32 years, the same call has been repeated in Bulgaria - to put new faces. And during the transition, many new faces appeared, which did not change the main directions of development in any way. Because that's not the story.

Unfortunately, the dissertation is within the usual for the transition period framework of the unscientific but dominant post-1989 thesis that by 1989 we have "socialism" and then the development of capitalism begins.

6. Conclusion

Despite the stated critical considerations, I would like to confirm that the dissertation meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Regulations for its implementation.

Evaluating the merits of the dissertation work on the topic "Policies for the construction and processes of destruction of statehood in Bosnia and Herzegovina after the Dayton Agreement of 1995", I call on the scientific jury to unite around the opinion that Alexandra Atanasova should be awarded the educational and scientific degree "PhD" in Professional field 3.3. Political Sciences, Scientific specialty "Political Science".

January 9, 2023
Sofia

Signature:
/Assoc. Prof. DSc. Petya Stoyanova Pachkova/